

Teorie oligarchii

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film 1](#)
- [Film 2](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Czesław Znamierowski, *Elita i demokracja*, [w:] *Elita, ustrój, demokracja*, Warszawa 2001, s. 79.
- Źródło: Tukidydes, *Wojna peloponeska*, tłum. Kazimierz Kumaniecki, Warszawa 2003, s. 338–339.

- Źródło: Sebastian Stodolak, *Sprawna, cicha i nastawiona na trwałą abordaż systemu. Rozmyta oligarchia działa w Polsce od lat*, 17.11.2017 r., dostępny w internecie: wiadomosci.dziennik.pl [dostęp 24.05.2021 r.].
- Źródło: Tomasz Gabiś, *Robert Michels albo żelazne prawo oligarchii*, dostępny w internecie: tomaszgabis.pl [dostęp 24.05.2021 r.].
- Źródło: Platon, *Państwo*, dostępny w internecie: wolnelektury.pl [dostęp 24.05.2021 r.].

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

((Tukidydes

Wojna peloponeska

Powie ktoś, że demokracja nie jest ani rozumna, ani sprawiedliwa i że najlepiej rządzą ludzie bogaci. Ja zaś twierdzę, że po pierwsze państwo tworzy lud, a oligarchia jest tylko jego częstką; po wtóre ludzie bogaci najlepiej pilnują pieniędzy, ludzie rozumni udzielają mądrych rad, ale najlepsze decyzje podejmuje lud po wysłuchaniu przedłożonych mu wniosków; w końcu w ustroju demokratycznym wszystkie te klasy, zarówno każda z osobna jak wszystkie razem, korzystają z równych praw. Oligarchia zaś zmusza lud do współudziału w niebezpieczeństwach, natomiast korzyści już nie w części, ale w całości dla siebie zagarnia: tego właśnie pragną nasi możnowładcy i ich młodzież.

Źródło: Tukidydes, *Wojna peloponeska*, tłum. Kazimierz Kumaniecki, Warszawa 2003, s. 338–339.

Wnioskując z przedstawionego cytatu, oligarchia nie jest zjawiskiem współczesnym. Znana była już w starożytności. Czy jednak współcześnie jest tym samym, co trzy tysiące lat temu? Co charakteryzuje współczesnych oligarchów?

Twoje cele

- Wyjaśnisz, czym jest oligarchia.
- Zapoznasz się teoriami oligarchii.
- Przeanalizujesz znaczenie oligarchii współcześnie.

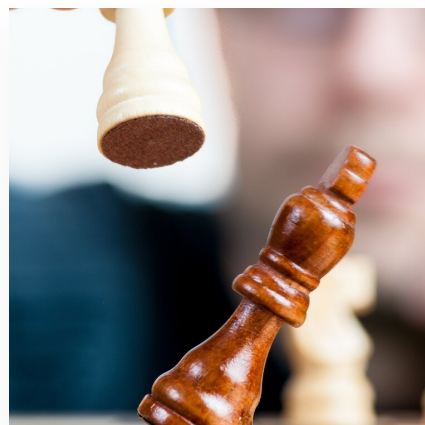
Dla zainteresowanych

Władza jako zjawisko społeczne

Klientelizm w sprawowaniu władzy

Prawomocność władzy

Rodzaje władzy

Najczęściej spotykane patologie władzy

Przeczytaj

Zainteresowanie procesem kształtowania się elit władzy w warunkach kapitalizmu i systemu demokratycznego znalazło odbicie w nurcie analizy i teorii socjologii partii politycznych. Podstawowa teoria z tego zakresu, sformułowana przez Roberta Michelsa, opierała się na dość pesymistycznych obserwacjach empirycznych Moiseya Ostrogorsky'ego.

Termin oligarchia

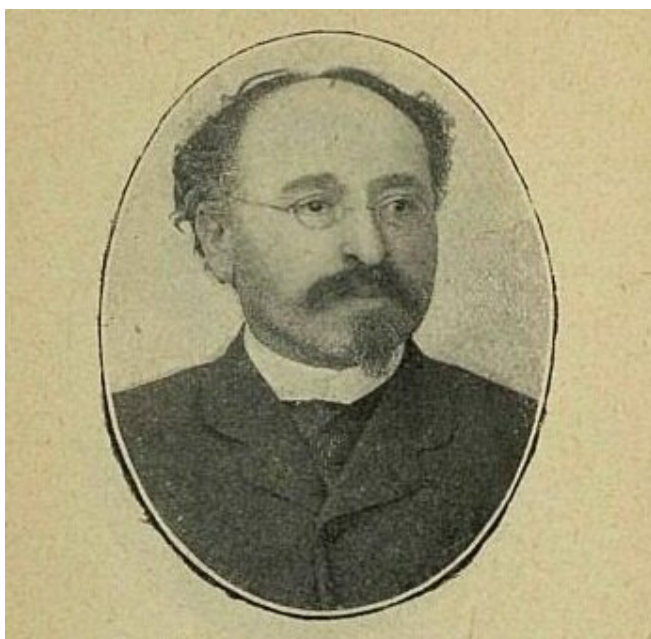
Termin **oligarchia** (od greckiego *oligos* – nieliczny, *archo* – rządzić) od momentu pojawienia się w języku filozofii społecznej oznaczał sprawowanie władzy nad masami przez nieliczne grupy uprzywilejowane. W języku socjologii polityki oznacza to, że nawet w sprawujących w społeczeństwie władzę elitach politycznych, które we współczesnej demokracji mają postać partii politycznych, każdorazowo dochodzi do wykształcenia się elity nieformalnej (oligarchii) sprawującej *de facto* władzę w obrębie partii, a w konsekwencji całego społeczeństwa.

Juan José Linz, hiszpański socjolog i politolog, wyróżnia dziesięć znaczeń terminu oligarchizacja.

Oprac. na podst.: Czesław Znamierowski, *Elita i demokracja*, [w:] *Elita, ustrój, demokracja*, Warszawa 2001, s. 79.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Początki teorii oligarchii

Moisey Ostrogorsky w *Demokracji i organizacji partii politycznych* (1903 r.), będącej pierwszym studium porównawczym partii politycznych, poddał jako pierwszy naukowej analizie działanie partii jako wielkich zbiurokratyzowanych organizacji.

Podstawowe wnioski płynące z tej analizy są dość pesymistyczne. Zdaniem Ostrogorsky'ego, demokracja jest nieosiągalnym ideałem sprawowania władzy, gdyż u jej podstaw leży założenie o bezpośrednim sprawowaniu władzy przez

masy, tymczasem w praktyce społecznej władza skupiona jest w rękach partii politycznych (a w szczególności w rękach aparatu partyjnego), który ma charakter niedemokratyczny (elitarny).

Głównym przesłaniem przeprowadzonej analizy jest paradygmat zastąpienia biurokratycznych partii politycznych systemem małych stowarzyszeń o charakterze wtórnym.

Grupy wtórne to zbiorowości powstałe w wyniku działania motywacji instrumentalnych, dążące do realizacji konkretnych, jednoczących celów jednostek. W tego typu grupach przewagę zyskują relacje oparte na więzi strukturalnej, tzn. ról wykonywanych w organizacji, a nie więzi emocjonalnej (opartej na emocjach kierowanych do innych członków organizacji).

Przeciwstawieniem grup wtórnych są grupy pierwotne. Te pesymistyczne założenia co do możliwości realizacji idei demokracji rozwinął Robert Michels, który w oparciu o analizę funkcjonowania niemieckiej socjaldemokracji wysunął twierdzenie, że każda partia ulega oligarchizacji, która nie jest konsekwencją cech psychicznych, lecz wymogów organizacyjnych.

Tezy Roberta Michelsa

Zasadnicza teza teorii Michelsa brzmi:

((Tomasz Gabiś

Robert Michels albo żelazne prawo oligarchii

żadna organizacja – jeśli liczba jej członków przekroczy pewną wielkość – nie jest w stanie zapobiec tworzeniu się wewnątrz niej oligarchii, w której rękach spoczywa rzeczywista władza.

Źródło: Tomasz Gabiś, *Robert Michels albo żelazne prawo oligarchii*, dostępny w internecie: tomaszgabis.pl [dostęp 24.05.2021 r.].

Robert Michels

Źródło: Ssociólogos, licencja: CC BY 3.0.

Jest to tzw. spiżowe prawo oligarchii, któremu podlega całe zorganizowane życie społeczne. Im bardziej masowa staje się partia czy inna organizacja, tym szybciej tworzy się oligarchia

i tym większa jest jej władza. Ponieważ partie polityczne i związki zawodowe to organizacje nastawione na walkę, to wymagają zhierarchizowanej struktury potrzebnej do mobilizowania mas członkowskich i dowodzenia nimi.

Z punktu widzenia struktury organizacji i techniki działania zawodowi liderzy są absolutnie niezbędni. Liderzy lub szerzej – zawodowy aparat partyjny, pojawiają się spontanicznie, by z biegiem czasu uczynić ze swej działalności profesję, ustabilizować swoją pozycję, uczynić ją nienaruszalną i niezależną od woli mas członkowskich. Funkcje elity nieformalnej (oligarchii) ulegają z czasem stabilizacji, a często instytucjonalizacji, tj. przekształceniu w formalne role, a nawet stanowiska zawodowe, na przykład specjalisty ds. PR czy szefa sztabu wyborczego.

Zawodowi liderzy polityczni

Pojawienie się zawodowych liderów sprawujących niepodzielną władzę nad organizacją jest nieuniknione nie tylko ze względów funkcjonalnych, ale także dlatego, że posiadanie liderów stanowi psychologiczną potrzebę mas. Według Michelsa większość społeczeństwa, mimo okazywania od czasu do czasu niezadowolenia, w zasadzie jest zadowolona, że grupa ludzi bierze na siebie odpowiedzialność za funkcjonowanie społeczności.

Masy potrzebują przewodnictwa i chętnie je akceptują. Ich uniwersalna niekompetencja w kwestiach politycznych jest jedną z podstaw władzy liderów dysponujących odpowiednimi zdolnościami i umiejętnościami, których brak szeregowym członkom.

Tworzeniu się wewnątrzpartyjnej oligarchii sprzyja też fluktuacja członków. Członkowie odchodzą i przychodzą, a liderzy zostają. Michels obliczył, że w Cesarstwie Niemieckim średni okres władzy ministrów wynosił cztery lata i trzy miesiące, podczas gdy niektórzy liderzy partii socjaldemokratycznej w Niemczech utrzymywali się na swych stanowiskach przez czterdzieści lat.

Stabilizacji w łonie oligarchii sprzyja również okazywana na co dzień pasywność członków partii i niechęć do zaangażowania się. Działa tu prawo **inercji**, które jest silniejsze niż zasada rotacji. Dlatego tak skuteczny jest często stosowany chwyt polegający na groźeniu podaniem się do dymisji.

Stabilizacja pozycji liderów wynika, według Michelsa, z właściwego masom poczucia wdzięczności dla tych, którzy działają, aby im pomagać i bronić ich interesów. A także dla tych, którzy cierpieli dla „sprawy”. Dlatego tak często liderzy eksponują wszelkie swoje cierpienia, represje, jakich doznali (nawet w odległej przeszłości), więzienie, emigrację itd., licząc na poczucie wdzięczności mas, które winno wyrazić się w ich ponownym wyborze na stanowisko czy urząd.

Wyłanianie się pozycji oligarchy

Wyłanianie się pozycji oligarchy wiąże się zatem z jednej strony z wymogami funkcjonalnymi (potrzeba posiadania przywództwa odczuwana przez lud), a z drugiej z osobistym przekonaniem liderów o własnej niezbędności, niepowtarzalności i znaczeniu własnej osoby wzmacnianego posiadaniem decydującego głosu w sprawie dystrybucji środków finansowych partii. To liderzy sprawujący kontrolę finansową podejmują w tym zakresie kluczowe decyzje, konstytuując nierzadko skład partii (decydując o wyrzuceniu jednych i przyjęciu innych członków partii do grona najbliższych współpracowników lub w skrajnych przypadkach do grona partii jako organizacji).

Michels udowadnia, że mała grupa liderów zawsze kontroluje masy, a nie na odwrót. W swoich rozważaniach odszedł on jednak od teorii Moski i Pareta, którzy zwracali uwagę na predyspozycje charakterologiczne jednostek sprawujących władzę.

Oligarchizacja postrzegana była przez niego jako wymóg funkcjonalny, tak jak weberowska biurokracja była niezbędną formą przystosowania się do wymogów wielkiego zdywersyfikowanego społeczeństwa. Początkową niechęć do oligarchii jako zjawiska negatywnego, zagrażającego demokracji, Michels zastąpił z czasem twierdzeniem, że jest to w istocie zaleta partii i wynika z prawa historycznego, zgodnie z którym wodzowie nigdy nie oddają władzy masom, tylko innym wodzom.

Słownik

inercja

bierne poddawanie się czemuś

kapitalizm

system gospodarczy oparty na prywatnej własności środków produkcji i w konsekwencji czerpania z nich zysku oraz na swobodnym obrocie dobrami w ramach wolnego rynku, dlatego też gospodarka kapitalistyczna nazywana jest również gospodarką wolnorynkową

oligarchia

forma rządów polegająca na sprawowaniu władzy przez niewielką grupę ludzi, najczęściej wywodzących się z arystokracji lub bogatych rodzin

Film 1

Polecenie 1

Zapoznaj się z miniwykładem dr hab. Karoliny Wigury o oligarchii. Następnie wykonaj ćwiczenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DDU82tDlp>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Oligarchia.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz właściwą odpowiedź.

Do cech charakteryzujących oligarchię można zaliczyć...

☐ otwartość na nowych członków.

☐ brak przywilejów.

☐ zamknięcie.

☐ wyrozumiałość.

Ćwiczenie 2

Uporządkuj hierarchię ustrojów wg Platona od najmniej do najbardziej zdegenerowanej.

arystokracja

oligarchia

demokracja

tyrania

timokracja

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Platon

Państwo

- Nieprawdaż, a teraz będziemy z Ajschylosem mówili o innym człowieku, który do państwa innego należy, albo raczej zgodnie z założeniem pomówimy naprzód o państwie?
- Tak jest – powiada.
- A to by była, myślę, oligarchia, zaraz po tamtym ustroju.
- A ty jaką strukturę nazywasz oligarchią?
- To taki ustrój, w którym panuje cenzus majątkowy; rządzą bogaci, a ubogi nie ma udziału w rządach.
- Rozumiem – powiada.
- Nieprawdaż? Naprzód trzeba powiedzieć, jak to się z timarchii robi oligarchia?
- Tak.
- No tak, to i ślepy zobaczy, jak to się robi.
- No jak?
- To ten skarbiec – powiedziałem – ten wypełniony złotem u każdego, gubi ten ustrój. Bo oni naprzód wyszukują sobie wydatki i do tego celu naginają prawa, łamiąc je tak samo, jak je łamią ich kobiety.
- Naturalnie – powiada.
- A potem, uważam, jeden patrzy na drugiego i zaczyna jeden drugiemu zazdrościć, po czym wszyscy się robią tacy sami.
- Naturalnie.
- Więc też dlatego – dodałem – w miarę jak coraz większe robią majątki, to im wyżej cenią pieniądze, w tym mniejszej mają cenie dzielność. Czy nie ma tego odstępu między bogactwem i dzielnością, jakby jedno i drugie na szalach wagi wisiąło, i zawsze kiedy jedno idzie w górę, wtedy drugie opada?

- I bardzo – powiada.
- Więc jak się w państwie ceni bogactwo i ludzi bogatych, zaczyna być w mniejszej cenie dzielność i ludzie dzielni.
- To jasne.
- A ludzie rozwijają zawsze i uprawiają to, co jest w cenie, a zaniedbują to, czego się nie ceni.
- Tak.
- Więc w miejsce ludzi kłótliwych i ambitnych robią się w końcu chciwcy i rozmiłowani w pieniądzach, ci bogatego chwalą i podziwiają, i na stanowiska rządowe go prowadzą, a ubogiego nie szanują.
- Tak jest.
- Nieprawdaż, wtedy ustanawiają prawo, ten fundament ustroju oligarchicznego, ustalając wymaganą wysokość majątku; gdzie oligarchia ściślejsza, tam wyższą, gdzie mniej ścisła, tam niższą i wzbraniają dostępu do rządów każdemu, którego majątek nie sięga przepisanej wysokości. I to przeprowadzają albo gwałtem, z bronią w rękę, albo z góry szerzą strach i w ten sposób ustanawiają taki ustrój. Czy nie tak?
- Tak jest przecież.

Źródło: Platon, *Państwo*, dostępny w internecie: wolnelektury.pl [dostęp 24.05.2021 r.].

Podaj, co według Platona leży u podstaw tworzenia się oligarchii.

Film 2

Polecenie 1

Zapoznaj się z wypowiedzią dr hab. Karoliny Wigury na temat lewicowego i prawicowego sposobu pojmowania oligarchii. Następnie wykonaj ćwiczenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D12ADB4fq>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Oligarchia według lewicy i prawicy.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz, które stwierdzenie jest prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Według osób mających lewicowe poglądy do oligarchii należą osoby mające nadzwyczajne przywileje finansowe.	☐	☐
Osoby o prawicowych poglądach uważają, że oligarchia służy jedynie do ochrony interesów wąskiej, uprzywilejowanej grupy społecznej.	☐	☐
Elita rządząca jest wąskim kręgiem osób, które nie dopuszczają nikogo innego do sprawowania władzy – tak twierdzi skrajna lewica.	☐	☐
Według prawa Michelsa w przypadku zmiany władzy jedynie jedna oligarchia zastępuje drugą.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Sebastian Stodolak

Sprawna, cicha i nastawiona na trwałą abordaż systemu. Rozmyta oligarchia działa w Polsce od lat

Oligarchia Zachodu różni się tym od oligarchii Wschodu, że jej przedstawiciele, sami zachowując skromność ubioru, opanowali do perfekcji trudną sztukę pudrowania i upiększania niewygodnej prawdy. Po pierwsze, interes własny potrafią zgrabnie opakować w retorykę dobra wspólnego i wpisać w przyświecające aktualnie rządzącym ideologie. Po drugie, umieją zaprząć do realizacji swoich celów demokratyczny proces legislacyjny, wykorzystując jego słabości. Po trzecie, potrafią podporządkować sobie polityków, przy okazji wmawiając im, że ta uległość jest korzystna dla ich wyborców oraz zwiększa szansę na reelekcję. Jeśli oligarchia tradycyjna jest ostentacyjna, bezczelna i łapczywa, to ta nowoczesna jest sprawna, cicha i nastawiona na trwałą abordaż systemu. Wie, że najtrwalsze korzyści osiąga się nie tyle coś zwykłym ludziom raz po raz zabierając, ile bez nadmiernego rozgłosu, systemowo, na trwale przekierowując zasoby podatników i konsumentów w swoją stronę. Celem współczesnej oligarchii, reprezentowanej przez eleganckich lobbystów myszkujących w tej dokładnie chwili po korytarzach sejmowych, jest ograniczenie naszego wyboru i doprowadzenie do takiej sytuacji, w której każda nasza decyzja konsumencka będzie dla nich jakoś korzystna.

Źródło: Sebastian Stodolak, *Sprawna, cicha i nastawiona na trwałą abordaż systemu. Rozmyta oligarchia działa w Polsce od lat*, 17.11.2017 r., dostępny w internecie: wiadomosci.dziennik.pl [dostęp 24.05.2021 r.].

Wyjaśnij, kim jest współczesny oligarcha.

Ćwiczenie 3

Zajmij stanowisko: „Czy w Polsce mamy do czynienia współcześnie z rządami oligarchii?”

Uzasadnij swoje zdanie minimum dwoma argumentami.

Dla nauczyciela

Autorka: Małgorzata Krzeszowska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Teorie oligarchii

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

I. Wiedza i rozumienie.

Uczeń:

7) analizuje współczesny ład międzynarodowy i wyjaśnia rolę różnych podmiotów zaangażowanych w jego stabilność lub zmianę w jego funkcjonowaniu.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia pojęcie oligarchii;
- omawia wybrane teorie oligarchii;
- analizuje znaczenie oligarchii współcześnie.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca;
- mapa myśli;

- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji:

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu „Teorie oligarchii” i celów zajęć.
2. Uczniowie biorą udział w rozmowie wprowadzającej szczegółowo w przedstawiony temat lekcji. Podczas rozmowy tworzą na tablicy mapę myśli dotyczącą tematu.

Faza realizacyjna

1. Podział klasy na grupy. Każda z nich opracowuje fragment materiału z sekcji „Przeczytaj”. Po zakończeniu pracy przedstawiciele zespołów prezentują przydzielone zagadnienie. Pozostali uczniowie sporządzają notatki, mogą zadawać pytania i weryfikować przedstawione informacje. Szczególną uwagę zwracają na definicje pojęcia oligarchii.
2. Uczniowie zapoznają się z medium w sekcji „Film 1”. Tworzą notatkę w formie mapy pojęć. Następnie wykonują polecenia i ćwiczenia dołączone do materiału.
3. Uczniowie zapoznają się z medium w sekcji „Film 2”. Następnie rozmawiają na temat cech współczesnej oligarchii. Na koniec wykonują ćwiczenia 1 i 2 do multimedium.
4. Uczniowie przechodzą do dyskusji: „Czy w Polsce mamy do czynienia współcześnie z rządami oligarchii?”. Uczniowie rozmawiając, zwracają uwagę na cechy współczesnej oligarchii. Na koniec wybrana osoba podsumowuje dyskusję, a wnioski uczniowie umieszczają w ćwiczeniu 3 do multimedium „Film 2”.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie, pracując w parach, tworzą krzyżówkę podsumowującą zajęcia. Pary siedzące obok siebie wymieniają się krzyżówkami i je rozwiązują.

Praca domowa:

Napisz krótką notatkę, uwzględniając w niej najistotniejsze informacje dotyczące zagadnień poruszanych na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

Słownik myśli społeczno-politycznej, praca zbiorowa, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2007.

Andrzej Antoszewski, Ryszard Herbut, *Leksykon politologii*, Wrocław 2002.

Marek Gędek, *Oligarchia polska, czyli historia Polski 1989–2006*, Norbertinum 2008.

Claes Ericson, *Oligarchowie. Pieniądze i władza w kapitalistycznej Rosji*, Muza 2014.

Platon, *Państwo*.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą wykorzystać filmy jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.